

прикметників, часових форм дієслів. Наприклад: «*Die härteste Nuss, die die türkische Außenpolitik dieser Tage zu knacken hat, ist jedoch der Aufstand in Syrien*» [9]. Прикметник *hart* вжитий у найвищому ступені порівняння, що є не характерним для нормативної ФОГК *eine harte Nuss* – «ein schwieriges Problem, eine unangenehme Aufgabe» [14]

Отже, ФОГК поза контекстом відзначаються високим ступенем стійкості, а в конкретному тексті мають здатність до видозмін. Уживання оказіональних ФОГК у газетних текстах обумовлено контекстом та позамовними чинниками. Асоціативно-образна основа ФОГК зазнає змін шляхом трансформації образу або його окремих фрагментів. Створена оказіональна ФОГК має ірреальну образну основу. Прийоми модифікації ФОГК ведуть до кількісних та якісних змін у зовнішньому плані ФОГК, що в свою чергу зумовлює трансформації семантики ФОГК.

Література:

1. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наукова думка, 1989. – 156 с.
2. Бузько С. А. Оказіональні фразеологізми в текстах сучасної української прози / С. А. Бузько // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького нац. ун-ту : [зб. наук. пр.]. – Кривий Ріг, 2014. – Вип. 11. – С. 152–157.
3. Онук Т. В. Особливості окказіональних модифікацій фразеологізмів у текстах німецької комерційної реклами / Т. В. Онук // Вісн. МЛУ. Сер. 1, Філологія. – 2008. – № 3 (34). – С. 74–84.
4. Орел І. І. Типи трансформації фразеологічних одиниць з фольклорним компонентом у німецьких публіцистичних текстах / І. І. Орел // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 14. – С. 34–40.
5. Третьякова І. Ю. Образность окказиональных фразеологизмов / И. Ю. Третьякова // Проблемы фразеологической и лексической семантики. Материалы Междунар. научн. конф. (Кострома, Россия, 18–20 марта 2004 г.). – М. : ООО «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2004. – С. 84–88.
6. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : посіб. для студ. філол. фак. вищ. навч. закл. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.
7. Analyse: Die SPD zwischen Pest und Cholera [Електронний ресурс] // ZEIT ONLINE. – 23. September 2013. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
8. Assheuer Th. Im Herrenzimmer [Електронний ресурс] / Th. Assheuer // ZEIT ONLINE. – 25. März 2004. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
9. Benli Altunışık M. Zurück nach Amerika in der türkischen Außenpolitik [Електронний ресурс] / M. Benli Altunışık // ZEIT ONLINE. – 30. 08.2011. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
10. Bertram Ch. Das Land, wo Bier und Honig flossen [Електронний ресурс] / Ch. Bertram // ZEIT ONLINE. – 24. Mai 1991. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
11. Beste R. Der Tag der Bekenntnisse [Електронний ресурс] / R. Beste // Berliner Zeitung. – 07. Juni 1999. – Режим доступу : <http://www.berliner-zeitung.de>.
12. Bickerich S., Monath H. Schwarz-gelber Schlingerkurs [Електронний ресурс] / S. Bickerich, H. Monath // ZEIT ONLINE. – 30. November 2009. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
13. Blüm N. Freiheit [Електронний ресурс] / N. Blüm // ZEIT ONLINE. – 15. März 2012. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
14. Duden (in 12 Bänden) Band 11. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik [Електронний ресурс] / bearb. von Günther Drosdowski und Werner Scholze-Stubenrecht. – Електрон. дан. – Mannheim [u.a.] : Dudenverlag, 1992. – Назва з контейнера.
15. Fokken U. Alten Parolen im neuen Jahrhundert (Kommentar) [Електронний ресурс] / U. Fokken // Der Tagesspiegel. – 01. Mai 2000. – Режим доступу : <http://www.tagesspiegel.de>.
16. Jungblut M. Ein «Radikaler» in der Industrie [Електронний ресурс] / M. Jungblut // ZEIT ONLINE. – 07. April 1978. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
17. Märkte haben «volles Vertrauen» in den Euro [Електронний ресурс] // Berliner Zeitung. – 24. 04.2013. – Режим доступу : <http://www.berliner-zeitung.de>.
18. Martenstein H. Über sinnvolles Wahlverhalten [Електронний ресурс] / H. Martenstein // ZEIT ONLINE. – 01. August 2013. – Режим доступу : <http://www.zeit.de/2013/32/harald-martenstein-wahlverhalten>.
19. Putin setzt auf baldige Freilassung der OSZE-Geiseln [Електронний ресурс] // ZEIT ONLINE. – 30. April 2014. – Режим доступу : <http://www.zeit.de>.
20. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten. In 5 Bänden [Електронний ресурс] / L. Röhrich. – Електрон. дан. – Berlin : Directmedia, 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Windows 95, 98, 2000, XP ; Word 97-2000. – 1834 S. – Назва з контейнера.

УДК811.161.2:373.091.2 (438)

П. Г. Левчук,

Ягеллонський університет, м. Краків, Польща

ВІД РІДНОЇ ДО ДРУГОЇ. УКРАЇНСЬКА МОВА УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ПІСЛЯ ТРЬОХ МІСЯЦІВ НАВЧАННЯ У ПОЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ

У статті висвітлюється процес зміни статусу української мови у житті учнів початкової школи після декількох тижнів навчання у польській школі з польською мовою викладання. Процес зміни мови навчання з української на польську негативно позначається на знанні рідної мови, котра стає функціонально другою.

Ключові слова: перша мова, друга мова, білінгвізм, українська мова

ОТ РОДНОГО К ВТОРОМУ. УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК УКРАИНСКИХ ДЕТЕЙ ПОСЛЕ ТРЕХ МЕСЯЦЕВ ОБУЧЕНИЯ В ПОЛЬСКИХ ШКОЛАХ

В статье освещается процесс изменения статуса украинского языка в жизни учеников начальной школы после нескольких недель обучения в польской школе с польским языком преподавания. Процесс смены языка обучения с украинского на польский негативно сказывается на знании родного языка, который становится функционально вторым.

Ключевые слова: первый язык, второй язык, билингвизм, украинский язык.

FROM THE NATIVE LANGUAGE TO THE SECOND LANGUAGE: UKRAINIAN LANGUAGE OF UKRAINIAN CHILDREN AFTER THREE MONTHS' STUDY IN POLISH SCHOOLS

This article is devoted to the process of changing of the Ukrainian language status in the life of elementary school pupils after some weeks' study in Polish schools with Polish language studies. The process of changing a teaching language from Ukrainian language to Polish one has a negative influence on pupils' native language. Ukrainian becomes functionally the second or even the third language after Russian. The author presents three case studies which explain three different situations with Ukrainian language before coming to Poland and changes after the beginning of studying the third Slavic languages. Each of three case studies has a particular sociolinguistic situation. The first one, before coming to Poland, shows the dominating monolinguality, the Russian language is used very rarely. The second one – Russian language is dominating, Ukrainian language is used exclusively in passive way. The third one shows non-stabilized bilinguality, the mixed code, where the dominating language is hard to define. This situation demonstrates that migration of the Ukrainians to Europe may not influence the power of language, as migrants do not use the Ukrainian language in daily life and children know exclusively oral version of language.

To conclude, the author presents his proposition to the means of keeping the Ukrainian language in the lives of children who have come to the foreign language environment.

Keywords: first language, second language, bilingualism, Ukrainian.

Сучасна політична та економічна ситуація в Україні змушує частину українців емігрувати до Європи. Виїжджаючи цілими родинами, молоді подружжя забирають із собою малих дітей, котрі в чужій для них країні йдуть до дитячого садочка або школи. Якщо в 2012 році для Польщі це ще не була така велика проблема, адже в Малопольському воєводстві дітей-іноземців було лише 396, з них українців лише 45 [10, с. 113–114], то на сьогоднішній день у Кракові 1500 іноземних дітей, і понад 50% українців. На сьогоднішній день дуже важко знайти школу, де не має дитини з України.

Проблематиці адаптації іноземця в польській школі останнім часом присвячено декілька публікацій, котрі не стосуються українців. Варто підкреслити публікації Беати Єндрики, щодо статусу польської як другої та іноземної у польській школі [4] та Агати Шибурі, щодо кількості іноземців в малопольських школах [10]. Тереза Галік, Ева Новіцька та Войцех Полец у 2006 році публікують монографію, котра розповідає про адаптацію в етнамських дітей [3]. Важливо звернути увагу, що приклади адаптації дітей дослідники розглядають з точки зору самої дитини, мами дитини та вчителя. Наступною роботою, котра приділяє увагу адаптації китайської дитини, є стаття Анни Мікульської [8, с. 163–176], в якій авторка показує ситуації маленької дівчинки, яку, для її добра батьки віддавали на 5 днів у тиждень до польської родини своїх працівників. Авторка заохочує вчителів вивчати хоча б декілька слів з рідної мови дитини, щоб учень / учениця комфортніше почували себе в новому середовищі.

Не менш уваги приділяють і проблемам з мовною компетенцією дітей, котра може бути результатом дислексії та дисграфії. Марта Корендо аналізує помилки одномовних та двомовних дітей, котрі мають схильність до дислексії і приходять до висновку, що якщо предиспозиції є, то вони все одно проявляються. Додатково у багатомовної дитини присутній трансфер з іншої мови, який помилково вчитель може інтерпретувати як нейробіологічне відхилення [5, с. 109–117]. До подібних висновків приходять і Рафал Млинський, котрий порівнював мовну компетенцію двомовних дітей з дислексією і без дислексії [9, с. 119–131]. Барбара Кирц досліджувала засвоєння фонології у білінгвальних 6–7 річних дітей з їх одномовними однолітками, котрі вчаться в польських школах і не виявляє жодних закономірностей, де можна було б сказати про позитивність чи негативність двомовності в цьому питанні [6, с. 133–147].

Якщо говорити про публікації, котрі стосуються українських дітей, то на сьогоднішній день це питання є маловивченим. Єдиною працею на цю тему є стаття авторства Павла Левчука *Polska szkoła a cudzoziemcy. Studium przypadku dziecka z Ukrainy* котра описує історію п'ятикласника, котрий прийшов до польської школи без знання мови. Автор показує процес вивчення мови, де за два роки учень досить добре опанував польську мову та здав іспит після 6-го класу на рівні зі своїми польськими однолітками [7, с. 61–70].

У статті автор цих слів бажає показати три випадки дітей, котрі почали вивчати третю мову у ранньому шкільному віці. Нашим завданням буде проаналізувати стан **української мови** після кількох тижнів навчання у Польщі. Дослідження були проведені у грудні 2016 року в Кракові. На момент проведення дослідження діти вчилися в польській школі близько трьох місяців. Діти отримали перекладені завдання з польських підручників, котрі потрібно було виконати українською мовою. Завдання виконувались після вступної розмови з дослідником. Пропонуємо розглянути три конкретні випадки учнів:

Перший випадок – це історія дівчинки М.^{*}, котра приїхала з Кам'янка-Подільського, на момент нашого знайомства була у другому класі. Першою мовою дитини є українська, тому розмова повністю відбувалася українською мовою. У мові дитини присутні русизми *розовий, попугай*. В орфографії дитина має проблему з апострофом, що можна пояснити тим, що дані навички ще не засвоєні (*хомяк*). Однак в українській мові дитини з'являються граматичні інтерференції з польської мови. Наприклад, 3Е клас дівчинка читає як *третя е класа*, тобто згідно польським правилам (клас – пол. *klasa* – це жіночий рід). Учениці подобається польська школа, адже щопонеділка учні відвідують басейн. В цілому, слід зазначити, що приклад М. є найкращим прикладом української мови, котра немає значних змін у зв'язку з початком навчання в іншомовному середовищі. Українською дитина дивиться мультфільми, читає казки. У письмовій продукції відсутні пунктуаційні знаки, котрі вивчаються пізніше та проблема з чергуванням е : и. В цілому, дівчинка найчастіше ставить наголос у словах згідно українських правил, винятком є лише слова, котрі мають повну еквіваленцію з польськими (*додав*). Найважливіше, варто звернути увагу, що після переїзду до Польщі дівчинка пішла у другий клас, так як це мало б бути згідно її віку та отриманої раніше освіти в Україні. Зазвичай дітей-іноземців віддають до дітей на рік молодших. Причиною такого рішення є мовний бар'єр, котрий мусить подолати дитина.

Другий приклад багато в чому відрізняється від першого. Історія В. пов'язана з війною, від якої втікала її родина. Дівчинка народилася в Донецьку, де її родина жила до початку війни і повернутися туди дівчинка не хоче, адже *там війна*. В розмові В. призналась, що легше їй розмовляти російською, українську вона вивчала лише в тих школах, де проживала її родина коли мандрувала Україною, шукаючи нового місця для себе. Всі завдання були виконані російською мовою, українською дитина лише розмовляє з типовим російським акцентом та читає книжки. З української школи В. не хоче нічого згадувати, мотивуючи це тим, що у польській школі їй набагато краще і вона любить польську мову. У писаній версії російської мови присутні лексичні та граматичні кальки з української та польської мов, однак це питання не буде предметом нашого аналізу. Дитина добре розуміє українську мову, тому що написані українською мовою завдання, читаючи перекладала на російську автоматично і без помилок. У класі В. є ще одна дівчинка з України, з Дніпра, котра вже другий рік навчається у цій школі. Дівчата між собою розмовляють російською мовою. Російська є мовою спілкування з батьками та старшим братом, котрий вчиться в 5 класі в цій самій школі, хоча повинен був вчитися у шостому.

* Імена та прізвища дітей автор статті не розголошуватиме.

Третій приклад Д. на думку автора цих слів, є найцікавішим з соціолінгвістичної точки зору. Дитина народилась у Полтаві. Своєю першою мовою Д. вважає суржик. Після 45 хвилин спілкування важко заперечити думку восьмирічної дитини, адже змішаними тепер є три мовні коди, котрі на сьогоднішній день функціонують як єдина мовна компетенція без поділу на конкретні мови. Ця ситуація перенесена з українсько-російської двомовності. На всі запитання українською дитина відповідала або російською, або польською, що можна інтерпретувати тим, що російська та польська присутні у комунікації в школі та з родиною, а українська фактично не існує. Дитина може мати дислексію, або просто керуватися правилом *пиши як чуєш*. Прикладом такого письма є колір *сіній*, який орфографічно не є правильним у жодній мові. Додатково до нестабільної ситуації з алфавітом двох мов є латинський алфавіт, котрий при невивченій кирилиці дає результат змішаних слів, де частина написана латинськими літерами, а частина кирилицею – *кот*. У цьому випадку Д. хотів написати російською. Різницю між *к* і *к* дитина пам'ятає, але *т* вже є калькою з польської мови. Подібна ситуація зі словом *поіусти* – поїсти, де бачимо відсутність типової для української *ї* та вже згаданої кальки з латинського алфавіту. Присутні, також, лексичні заповнення вже з польської мови, котрі дитина пробує написати кирилицею – *сняданііе* від польського *śniadanie*. Одночасно варто звернути увагу на те, що дитина після прочитання слова і його зрозуміння автоматично читає його другий раз вже з правильним акцентом. Випадок Д. є досить цікавим для польської мови, оскільки дитина в досить короткий час оволоділа усним варіантом польської мови і говорить майже без східнослов'янського акценту, що рідко вдається і є великою заслугою вчительки пані Анети, котра здобула післядипломну освіту з методики викладання польської мови як другої та іноземної.

Наведені три приклади дітей, котрі розпочинають навчання в польських школах, яскраво показують мовну ситуацію в Україні. Важливо звернути увагу, що ми говоримо про молоде покоління, котре народилося після 18 років незалежності України. Двоє з трьох навіть не вивчили писаний код української мови, отже, в майбутньому, діти, якщо і використовуватимуть українську мову, то виключно її усний варіант.

Варто звернути увагу і на назву статті. Рідна в даному випадку не є першою мовою, адже мовою батьків Д. і В. переважно є російська. Українська дуже рідко використовується у родині Д. – згідно слів самих батьків. Внутрішня проблема України полягає у символічно-декоративній функції української мови, яку можна побачити, аналізуючи мовні компетенції дітей.

Лінгводидактики української мови більше займаються мовою як іноземною, забуваючи про дуже важливу групу людей, для котрих українська є другою мовою, а частина з них живе в Україні. І хоча з'являються певні пропозиції [1, с. 56–63], однак варто пам'ятати, що ці діти не належать до діаспори – це українці, котрі живуть закордоном. Ще одним, важливим питанням є те, чи самі батьки мігрантів бачать сенс у тому, щоб їх діти вивчали українську мову, чи пов'язують власне майбутнє та своїх дітей з Україною, чи їх ціль полягає у тому, щоб виростити з цих дітей людей, котрі не будуть нічим відрізнятися від носія польської мови, в тому числі і знанням української мови. Подібну ситуацію можна побачити у українців, котрі живуть в Італії [2, с. 27–36].

Якщо порівняти ситуацію осіб польського походження, котрі привозять до Кракова своїх дітей на мовні табори, то є різні випадки. Часом бабця не може порозумітися з власним внуком, адже той не володіє польською мовою. Чи подібна ситуація буде з представленими прикладами – важко сказати. Найкраще збереже знання української мови М., адже сьогодні дівчинка добре читає та пише українською мовою. Зустрічаючись з українськими дітьми, котрі навчаються у польських школах слід сказати, що більшість з них розмовляє російською, тобто українська мова залишається певним символом батьківщини виключно в таблиці з навчання в українській школі.

Література:

1. Бойко Г. І. Навчання української мови як другої дітей віком 6-8 років в іншомовному середовищі / Галина Іванівна Бойко // Українська мова у світі. – Львів. – 2016. – С. 56–63.
2. Пономарева О. Нова українська філологія та процеси деколонізації суспільств / Олена Пономарева // Українська мова у світі. – Львів. – 2016. – С. 27–36.
3. Halik T., Nowicka E., Połec W. Dziecko wietnamskie w polskiej szkole : zmiana kulturowa i strategie przekazu kultury rodzimej w zbiorowości Wietnamczyków w Polsce. – Warszawa: Wydawnictwo ProLog, 2006. – 206 s.
4. Jędryka B. Status języka polskiego jako drugiego oraz obcego w polskiej szkole/ Beata Jędryka // Poradnik Językowy nr.10. – 2014.
5. Korendo M. Problemy dyslektyczne dzieci dwujęzycznych [red. R. Dębski, W.T. Miodunka] / Marta Korendo // Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2016. – S. 109–117.
6. Kyrz B. Kompetencja fonologiczna a dojrzałość szkolna dziecka dwujęzycznego w Polsce (porównawcze studium przypadku), [red. R. Dębski, W.T. Miodunka] / Barbara Kyrz // Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków – Kraków : Księgarnia Akademicka – 2016 – S. 133–147.
7. Levchuk P. Dziecko cudzoziemskie w polskiej szkole. Studium przypadku dziecka z Ukrainy [red. Roter-Bourkane A., Kwiatkowska A.] / Paweł Levchuk // Język polski jako obcy. Horyzonty nauczania – Poznań : Terra, 2015. – S. 61–70.
8. Mikulska A. Dziecko chińskie w polskiej szkole. Studium przypadku M. [red. R. Dębski, W.T. Miodunka] / Anna Mikulska // Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2016. – S. 163–176.
9. Młyński R., 2016. Lingwistyczne objawy dysleksji i dwujęzyczności. Próba analizy różnicowej zachowań językowych. [red. R. Dębski, W.T. Miodunka] / Rafał Młyński // Bilingwizm polsko-obcy dziś. Od teorii i metodologii badań do studiów przypadków – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2016 – S. 119–131.
10. Szybura A., Nauczanie języka polskiego dzieci imigrantów, migrantów i reemigrantów/ Agata Szybura // Języki obce w szkole. – nr 1. – S. 112–117.

УДК 81'373:811.111

Т. О. Лелека,

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ-СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглянуто лексичні особливості перекладу термінів-словосполучень економічної галузі. Проаналізовано економічні термінологічні утворення англійської мови та їх еквіваленти в українській. Описано найбільш вживані лексичні прийоми передачі значень термінологічних одиниць українською мовою.

Ключові слова: термін, терміносистема, лексичні прийоми перекладу.